

# Morálne zásady manželov v Augustínovom spise *De bono coniugali*<sup>1</sup>

ANABELA KATRENIČOVÁ

The moral principles of the married couples in saint Augustine's treatise  
*De bono coniugali liber unus*

DOI: <https://doi.org/10.54937/kd.2022.13.1.84-108>

**ABSTRACT:** The treatise of Saint Augustine, bishop of Hippo, intitled *De bono coniugali* presents the unique dogmatist and at the same time moralistic view on the topic of marriage, which did not have, at the time, the analogy in the patristic literature. In this paper we focus on the Saint Augustine's apology of the marriage. In centre of our interest will be the moral principles of the married couples issued from the main characteristic rudiments of the marriage defined by our bishop of Hippo that are used in the catholic Church almost without any changes also in nowadays. The marriage as the union of man and woman was from the beginning viewed as the base of the human society of any religion. Also the pagan Rome esteemed a lot the family and the spouses procreating and raising the children for the fatherland. The Christianity brings to the marriage the new aspect by giving to it the character of the sanctity and inviolability. The marriages were united with the goal of the procreation of the legitimate offspring but its absence, according Saint Augustine, did not make the obstacle of the sanctity and the purpose of the marriage. The Church in the confrontation with the pagan customs and traditions, or the sinful concupiscence of the man, well maintained the observation of the sacrament of the marriage, which provides with the new content. That is why the marriage became the sacred union based on the norm of the inviolability, the equality of both spouses, the procreation of the offspring and mutual fidelity. By these rules the Church helped the women to gain the more dignify position in the society than it given by the roman legislative.

Keywords: Saint Augustine, marriage, good, moral, sin

## Úvod

Spis Hipponského biskupa sv. Augustína nesúci názov *De bono coniugali*<sup>2</sup> (Dobro manželstva) je síce nevelký svojim rozsahom, o to viac však púta pozornosť svojim obsahom. Predstavuje totiž jedinečný dogmaticko-moralistický pohľad na problematiku manželstva, ktorý v dejinách patristickej literatúry dovtedy nemal zastúpenie. V tomto článku si konkrétne predstavíme Augustínovu obranu manželstva a bližšie sa pozrieme na morálne zásady kresťanských manželov vychádzajúce

<sup>1</sup> Túto prácu podporila Vedecká grantová agentúra MŠVVaŠ a SAV č. VEGA 1/0257/20 Koncept ženy hrdinky v stredovekej exegetickej literatúre.

<sup>2</sup> AUGUSTINUS, Aurelius. *De bono coniugali liber unus*. CSEL 41. 5. s. 185 - 231.

z hlavných charakteristických prvkov manželstva tak, ako ich definoval sv. Augustín a tak, ako sú takmer bezo zmeny dodnes prijímané náukou cirkvi. Rovnako predstavíme prvý preklad Augustínovho spisu *De bono coniugali* v slovenčine.

Manželstvo ako spojenie muža a ženy tvorilo od nepamäti základ ľudskej spoločnosti, nech už vyznávala akékoľvek náboženstvo. Aj pohanský Rím mal v patričnej úcte rodinu a manželov plodiacich a vychovávajúcich svoje deti pre vlast'. Kresťanstvo však manželstvu prináša nový rozmer tým, že mu dáva sviatostný a nerozlučiteľný charakter. Potvrdil ho sám Ježiš Kristus svojou účasťou na svadbe v Káne Galilejskej<sup>3</sup> a svojimi výrokmi o tom, že človeku nie je možné rušiť to, čo Boh raz spojil.<sup>4</sup> Apoštolí vo svojich listoch potvrdzujú to isté a vzbudzujú pohoršenie u veriacich Židov.<sup>5</sup> Augustín o tom hovorí v 13. kapitole diela *De bono coniugali*: „*To je natoľko závažná vec, že sa dnes mnohí ľahšie zdržia od každého obcovania počas celého života ako by sa držali umiernenosti, aby sa spájali len kvôli potomstvu, ak by sa spojili v manželstve.*“<sup>6</sup> Manželstvo sa uzatvárali s cieľom plodenia legitímnych potomkov, ich absencia však podľa sv. Augustína nebránila v posvätnosti a účelnosti manželstva.<sup>7</sup> Cirkev v boji s pohanskými zvykmi a tradíciami, či hriešnou žiadostivosťou človeka, starostlivo dbala na zachovávanie sviatosti manželstva,<sup>8</sup> ktoré naplňa novým obsahom. Manželstvo sa tak stáva posvätným zväzkom, ktoré je založené na princípe nerozlučiteľnosti, rovnosti oboch manželov, plodení potomstva a vzájomnej vernosti.<sup>9</sup>

### *Manželstvo a morálne zásady manželov v učení sv. Augustína*

Sv. Augustín spísal dielo *De bono coniugali* pravdepodobne v rozmedzí rokov 399 – 401<sup>10</sup> ako priamu odpoveď na kontroverziu, ktorú vyvolal Jovinian, keď na základe biblických citácií postavil na roveň zásluhy zasvätených panien a manželskú čistotu.<sup>11</sup> Jovinianovo pochybenie spočívalo v prílišnom vyzdvihovaní manželstva, ako

<sup>3</sup> Jn 2, 1 – 12.

<sup>4</sup> Mt 19, 6.

<sup>5</sup> Mt 19, 10.

<sup>6</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 13, 15: „*Quod tam magnum est, ut multi hodie facilius se tota vita ab omni concubitu abstineant quam modum teneant non coeundi nisi prolis causa, si matrimonio copulentur.*“ AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 3.3.

<sup>7</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 3.3.

<sup>8</sup> Porov.: BRODŇANSKÁ, Erika. „Predmanželská náuka“ Gregora z Nazianzu. In *Teologický časopis*, 2009, roč. 7, č.3, s. 43 – 52. Tiež: BRODŇANSKÁ, Erika. Gregor z Nazianzu. Proti ženám, čo sa príliš krásia. In PANCZOVÁ, Helena (ed.). *O nepravé ženskej kráse*. Bratislava : Dobrá kniha, 2007, s. 129 – 144.

<sup>9</sup> Porov.: HAMMAN, Adalbert, Gautier. *La vita quotidiana nell’Africa di s. Agostino*. Milano : Jaca Book 1989, s. 77 – 78.

<sup>10</sup> TRAPÈ, Agostino. *Introduzione*. In *Sant’agostino. La dignità del matrimonio*. Roma 1978. s. 3 – 7. Tiež: OTTEN, Willemien. Augustine on marriage, monasticism, and the community of the Church. In *Theological Studies*, 1998, č. 59, s. 385 – 405. <https://doi.org/10.1177/004056399805900301>

<sup>11</sup> Porov. AUGUSTINUS, Aurelius. *Retractationes* CSEL 36. Vienna 1902. 2, 22: „*Joviniani haeresis sacram virginum meritum aequando pudicitiae coniugali tantum valuit in urbe Roma, ut nonnullas etiam sanctimonialias, de quarum pudicitia suspicio nulla praecesserat, deiecit in nuptias diceretur, hoc maxime argumento cum eas urgeret dicens: Tu ergo melior quam Sara, melior quam Susanna sive Anna? Et ceteras commemorando testimonio sanctae Scripturae commendatissimas feminas, quibus se illae meliores, vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modo etiam virorum sanctorum sanctum caelibatum commemoratione patrum coniugatorum et comparatione frangebatur. Huic monstro sancta Ecclesia quae ibi est, fidelissime ac fortissime restitit. Remanserant autem istae disputationes eius in quorundam sermunculis ac*

stavu, ktorý má byť uprednostňovaný aj pred životom v celibáte aj pred zasväteným panenstvom. Proti tomuto učeniu vystúpil sv. Ambróz<sup>12</sup> a sv. Hieronym.<sup>13</sup> Avšak tí sa vo svojich obranách zasväteného stavu nedokázali vyhnúť kritike manželstva a jeho znevažovaniu poukazujúc na hriechnosť, ktorá tento stav sústavne sprevádza. Genialita a originalita Augustínovej apológie učenia katolíckej cirkvi<sup>14</sup> v otázke manželstva preto spočíva v úplne novom a pritom jednoduchom pohľade a prístupe k danej problematike, ku ktorému dospel aj vďaka bludom manichejcov a pelagiáncov.<sup>15</sup>

Biskup z Hippo prestáva hľadiť na manželstvo a panenstvo ako na dva proti sebe stojace stavy, z ktorých jeden musí ustúpiť druhému. V skutočnosti aj manželstvo aj zasvätené panenstvo predstavuje dobro, jedno väčšie ako druhé, ale predsa len dobro. Rovnako prestáva považovať manželstvo a smilstvo za dve zlá, z ktorých to druhé je horšie, ale manželstvo a zdržanlivosť chápe ako dve dobrá, z ktorých to druhé je lepšie. Augustín o tom píše: „*O manželstve nehovoríme, že je dobrom preto, že je dobrom v porovnaní so smilstvom. Inak by boli dve zlá, z ktorých to druhé by bolo väčšie. Potom by aj smilstvo bolo dobrom, keďže cudzoložstvo je horšie.*“<sup>16</sup> Na základe tohto svojho presvedčenia sv. Augustín koncipuje aj celé svoje dielo. Rozdeľuje ho na päť častí. V prvej časti sv. Augustín charakterizuje manželstvo ako prirodzený zväzok muža a ženy, ktorých spája dobro vzájomného priateľstva a tým vytvárajú základnú bunku spoločnosti. V druhej časti poukazuje na skutočnosť, že manželstvo je dobrom samo o sebe, hoci nepredstavuje nevyhnutné dobro. Biskup z Hippo v tretej časti svojej apológie manželstva pomenováva jeho dobrá, ktorými sú potomstvo, vernosť a sviatosťnosť. Z dobier manželstva prirodzene vyplýva aj skutočnosť, že manželské spojenie za účelom plodenia potomstva je nepoškvrnené a morálne neutrálne, čo tvorí obsah štvrtej časti Augustínovho diela. V piatej časti uvádza ako príklady manželstvá starozákonných patriarchov zdôrazňujúc skutočnosť, že oni mali cnosť zdržanlivosti v danosti a neuskutočňovali ju len z dôvodu, že v ich časoch bolo potrebné rozmnožovať Boží ľud. Záverečné kapitoly už tvorí priama odpoveď na Joviniánove námietky a jeho heretické učenie.

Pozrite sa však bližšie na to, ako sv. Augustín chápe manželstvo a aké povinnosti ukladá manželom. Sv. Augustín vo svojej úvahe charakterizuje manželstvo ako dobro, ktoré v prvom rade vytvára ľudská prirodzenosť. Tá je vo svojej podstate zameraná na dobro druhého človeka a k svojmu naplneniu potrebuje vstúpiť do spoločenského zväzku založeného na vzájomnom priateľstve. A biskup z Hippo v prirodzenej rovine označuje práve priateľstvo za hlavné dobro manželstva. Záro-

---

*susuris, quas palam suadere nullus audebat. Sed etiam occulte venenis repentibus facultate quam donabat Dominus occurrendum fuit, maxime quoniam iactabatur Ioviniano responderi non potuisse cum laude, sed cum vituperatione nuptiarum.*“

<sup>12</sup> AMBROSIUS. *Epistolae*. MPL 16. Paris : Migne 1845. col. 966 – 970.

<sup>13</sup> HIERONYMUS. *Adversus Jovinianum*. MPL 23. Paris : Migne 1883. col. 221 – 354.

<sup>14</sup> SCHAFF, Philip. *Nicene and Post-Nicene Fathers First Series, Volume 3*. Buffalo, NY : Christian Literature Publishing Co, 1887. Dostupné na internete: <<http://www.newadvent.org/fathers/1309.htm>> [23. 11. 2020]

<sup>15</sup> CLARK, Elizabeth, Ann. „Adam’s Only Companion“: Augustine and the Early Christian Debate on Marriage. In *Recherches Augustiniennes XXI*, 1986, č. 1, s. 139 – 162. <https://doi.org/10.1484/J.RA.5.102318>

<sup>16</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 8. 8.: „*Quod non sic dicimus bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum; alioquin duo mala erunt, quorum alterum peius; aut bonum erit et fornicatio, quia est peius adulterium.*“

veň poukazuje na skutočnosť, že muž a žena nie sú cudzorodými bytosťami, keďže žena bola stvorená z muža a preto sa stáva jeho rovnocennou spoločníčkou, hoci následkom hriechu mu má byť podriadená. Sv. Augustín vo svojich úvahách ide ešte ďalej a neváha tvrdiť, že prirodzené dobro manželstva tvorí vzájomnú úprimnú lásku manželov: „*Nezdá sa mi, že je manželstvo dobrom iba kvôli samotnému plodeniu detí, ale aj kvôli prirodzenému spoločeniu sa rozdielnych pohlaví.*“<sup>17</sup>

Z prirodzeného spojenia muža a ženy pochádza potomstvo, ktoré má byť podľa Hipponského biskupa jediným dôstojným dôvodom ich manželského spolužitia.<sup>18</sup> V tomto bode sv. Augustín poukazuje na jednej strane na hriešnosť spojenia muža a ženy, ktoré spočíva práve v jeho telesnosti, na druhej strane však povyšuje potomstvo za druhé dobro manželstva. Boh síce prvým ľudom dal požehnanie v podobe príkazu naplniť zem,<sup>19</sup> avšak ich telesnosť je až dôsledkom trestu za hriech a teda samotný telesný styk<sup>20</sup> musí byť rovnako len dôsledkom hriechu: „*Teraz nie je potrebné, aby sme skúmali a hľadali odpoveď na otázku, ako by mohlo jestvovať potomstvo prvých ľudí, ktorých Boh požehnal slovami: Plodte sa a množte a naplňte zem! (Gn 1, 28), keby nezehrešili, keďže si ich telá za hriech zaslúžili údel smrti a telesný styk sa môže vykonávať len pominuteľnými telami?*“<sup>21</sup> Preto sv. Augustín uvádza vo svojom diele aj rôzne úvahy a názory, ako by ľudia mohli mať potomstvo aj bez telesného spojenia. Ak by totiž nezehrešili, dostali by deti od Boha ako dar aj bez telesného styku. Veď aj ich stvoril bez rodičov a dokázal aj v panenskom lone Márie utvoriť Krista.<sup>22</sup> Boží rozkaz ohľadom plodenia a množenie potomstva sa však mohol chápať aj len v čisto duchovnej rovine, ako napredovanie mysle a hojnosť čnosti: „*Plnosťou a dokonalosťou života i moci by sa stalo, že by sa aj samotný rast a rozmnoženie, o ktorom bolo povedané: Plodte a množte sa, chápal ako napredovanie mysle a hojnosť čnosti.*“<sup>23</sup>

Vzájomná manželská vernosť pre sv. Augustína predstavuje jeden z ďalších základných pilierov manželstva a jedno z jeho základných dobier. Vernosťou sú rovnako zaviazaní obaja manželia ako píše: „*Hoci si manželia navzájom plnia manželské povinnosti a niekedy si to žiadajú s menšou umiernenosťou a zdržanlivosťou, predsa ich oboch rovnako zaväzuje vernosť. Vernosť musí byť vzájomná však vzájomná.*“<sup>24</sup> Sv. Au-

<sup>17</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 3.3.: „*Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem.*“

<sup>18</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 3.3.

<sup>19</sup> Gn 1, 28.

<sup>20</sup> CLARK, Elizabeth, Ann. *St. Augustustine on Marriage and Sexuality*. Washington : The Catholic University of America Press, 1996, s. 16.

<sup>21</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 2.2.: „*Nec nunc opus est, ut scrutemur et in ea quaestione definitam sententiam proferamus, unde primorum hominum proles posset exsistere, quos benedixerat Deus dicens: Crescite et multiplicamini et implete terram, si non peccassent, cum mortis condicionem corpora eorum peccando meruerint nec esse concubitus nisi mortalium corporum possit.*“

<sup>22</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 2.2.

<sup>23</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 2.2.: „*sive ibi multa mystice ac figurate dicta sint aliterque sit intellegendum, quod scriptum est: Implete terram et dominamini eius, id est, ut plenitudine et perfectione vitae ac potestatis id fieret, ut ipsum quoque incrementum et multiplicatio, qua dictum est: Crescite et multiplicamini, propectu mentis et copia virtutis intellegatur.*“

<sup>24</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 4.4.: „*Huc accedit, quia in eo ipso, quod sibi invicem coniuges debitum solvunt, etiamsi id aliquanto intemperantius et incontinentius expetant, fidem tamen sibi pariter debent.*“

gustín ju však nechápe len v jej striktnom vymedzení, ako zachovávanie vernosti manželskému lôžku, ale jej význam rozširuje a hovorí predovšetkým o vernosti v úcte a oddanosti.<sup>25</sup> Vernosť sama môže spôsobiť posvätný charakter manželstva. Manželia vo svojich smrteľných telách sa stávajú svätými a posväcujú sa navzájom, ak zachovávajú vernosť sebe i Bohu.<sup>26</sup> V neposlednom rade, pre sv. Augustína manželstvo má aj akýsi protektívny ráz v podobe vernosti, keďže chráni pred smilstvom a cudzoložstvom: „*Manželia sú si teda povinní zachovávať vernosť nielen v pohlavnom spájaní sa z dôvodu plodenia detí, čo predstavuje prvé spoločenstvo pominuteľného ľudského rodu. Sú povinní podriaďovať sa jeden druhému, aby spoločne prekonalí svoje slabosti a vyhlí sa tak nedovolenému telesnému styku. A hoci by sa jednému z manželov páčila ustavičná zdržanlivosť, mohol by ju dodržiavať len so súhlasom toho druhého, lebo žena nemá moc nad svojím telom, ale muž; podobne ani muž nemá moc nad svojím telom, ale žena (1Kor 7, 4). Jeden druhému nech neodopiera to, čo muž vyžaduje od manželky alebo žena od manžela a to nie so zámerom plodenia detí, ale pre svoju slabosť a nezdržanlivosť. Nech sa im to nestane dôvodom pádu do odsúdeniahodnej skazy a nech nepokúšajú diabla pre nezdržanlivosť oboch alebo jedného z nich.*“<sup>27</sup>

S vernosťou ide ruka v ruke samotná nerozlučiteľnosť manželstva. Princípy nerozlučiteľnosti manželstva a rovnosti oboch manželov pred Bohom i svetom navzájom úzko súvisia. Obe vychádzajú z apoštolovho výroku, podľa ktorého muž nemá právo prepustiť svoju manželku rovnako ako žena nemá právo prepustiť svojho manžela a že im nie je dovolené vstúpiť do zväzku s inou ženou alebo iným mužom, kým žije ich legitímny partner.<sup>28</sup> Napriek vtedajším spoločenským pohanským zvykom a názorom má byť rovnosť manželov založená predovšetkým na vzájomnom porozumení a plnosti vzájomnej manželskej lásky uskutočňovanej na duchovnej i morálnej rovine.<sup>29</sup> Manželka sa stáva natoľko rovnocennou svojmu mužovi, že ju sv. Augustín na viacerých miestach neváha nazvať jeho priateľkou. Rovnosť manželov je ďalej zdôraznená apoštolom Pavlom, ktorý píše v 1 Kor 7, 4, že: „*žena nemá moc nad svojím telom, ale muž a rovnako muž nemá moc nad svojím telom, ale žena,*“ pretože si navzájom patria.

### Záver

Sv. Augustín vo svojom diele *De bono coniugali* zadefinoval manželstvo ako prirodzené dobro, ktorého konštitutívnymi prvkami sú tri dobrá: dobro potomstva, vzájomnej vernosti, nerozlučiteľnosti a sviatosti, ktorá manželstvo posúva do

<sup>25</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 3.3.

<sup>26</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 11.13.

<sup>27</sup> AUGUSTINUS, *De bono coniugali*, 6.6.: „*Debent ergo sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quae prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiendae ad illicitos concubitus evitandos mutuam quodam modo servitutem, ut, etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit; et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, ut et quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis et incontinentiae causa expetit vel ille de matrimonio vel illa de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, temptante satana, propter incontinentiam vel amorum vel cuiusquam eorum.*“

<sup>28</sup> Mk 10, 11 – 12.

<sup>29</sup> Porov.: HAMMAN, *La vita quotidiana ...*, s. 78.

nadprirodzenej roviny. Zachovávanie týchto troch dohier vedie manželov k láske a mravnosti, ktorá sa prejavuje tak na duchovnej ako aj telesnej rovine. A hoci sv. Augustín povyšuje plodenie potomstva za jedno z dohier manželstva a považuje ho za morálne neutrálny, predsa sa mu, z časti pod vplyvom platónskej filozofie, úplne nepodarilo oslobodiť od nazerania na telesnosť človeka ako na hriech, ktorý človeka odvádza od duchovného života.<sup>30</sup>

*Latinský text De bono coniugali. Cur coniugium bonum sit quaeritur (1, 1 – 12, 14)<sup>31</sup>*

*Prima naturalis humanae societatis copula vir et uxor est.*

1.1. Quoniam unusquisque homo humani generis pars est et sociale quiddam est humana natura magnumque habet et naturale bonum, vim quoque amicitiae, ob hoc ex uno Deus voluit omnes homines condere, ut in sua societate non sola similitudine generis, sed etiam cognationis vinculo tenerentur. Prima itaque naturalis humanae societatis copula vir et uxor est. Quos nec ipsos singulos condidit Deus et tamquam alienigenas iunxit, sed alteram creavit ex altero, signans etiam vim coniunctionis in latere, unde illa detracta formata est. Lateribus enim sibi iunguntur, qui pariter ambulant et pariter quo ambulant intuentur. Consequens est connexio societatis in filiis, qui unus honestus fructus est non coniunctionis mariset feminae, sed concubitus. Poterat enim esse in utroque sexu etiam sine tali commixtione alterius regentis, alterius obsequentis amicalis quaedam et germana coniunctio.

*Unde primorum hominum proles posset existere, si non peccassent.*

2.2. Nec nunc opus est, ut scrutemur et in ea quaestione definitam sententiam proferamus, unde primorum hominum proles posset existere, quos benedixerat Deus dicens: *Crescite et multiplicamini et implete terram*, si non peccassent, cum mortis condicionem corpora eorum peccando meruerint nec esse concubitus nisi mortaliu corporu possit. Plures enim de hac re sententiae diversaeque exstiterunt; et si examinandum sit, veritatis divinarum Scripturarum quoniam earum potissimum congruat, proluxae disputationis negotium est. Sive ergo sine coeundi complexu alio aliquo modo, si non peccassent, habituri essent filios ex munere omnipotentissimi Creatoris, qui potuit etiam ipsos sine parentibus condere, qui potuit carnem Christi in utero virginali formare et, ut etiam ipsis infidelibus loquar, qui potuit apibus prolem sine concubitu dare; sive ibi multa mystice ac figurate dicta sint aliterque sit intellegendum, quod scriptum est: *Implete terram et dominamini eius*, id est, ut plenitudine et perfectione vitae ac potestatis id fieret, ut ipsum quoque incrementum et multiplicatio, qua dictum est: *Crescite et multiplicamini*, propectu mentis et copia virtutis intellegatur, sicut in psalmo positum est: *Multiplicabis me in anima mea in virtutem*; nec data sit homini prolis ista successio, nisi posteaquam causa peccati

<sup>30</sup> Porov.: KATRENIČOVÁ, Anabela. *Virgo, uxor, vidua. Panenstvo, manželstvo a vdovstvo v učení Aurélie Augustína*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021.

<sup>31</sup> Latinský text je prevzatý z: AUGUSTINUS, Aurelius. *De bono coniugali liber unus*. CSEL 41. Vienna : F. Tempsky, 1900, s. 187 – 231.



futura erat in morte decessio; sive corpus non spiritale illis hominibus, sed primo animale factum erat, ut oboedientiae merito postea fieret spiritale ad immortalitatem capessendam non post mortem, quae *invidia diaboli* intravit *in orbem terrarum* et facta est poena peccati, sed per illam commutationem, quam significat Apostolus, ubi ait: *Deinde nos viventes qui reliqui sumus simul cum illis rapiemur in nubibus in obviam Christo in aera*, ut illa corpora primi coniugii et mortalia fuisse intellegamus prima conformatione et tamen non moritura, nisi peccassent, sicut minatus erat Deus: tamquam si vulnus minaretur, quia vulnerabile corpus erat, quod tamen non accidisset, nisi fieret quod ille vetuisset. Ita ergo possent etiam per concubitus talium corporum generationes subsistere, quae usque ad certum modum haberent incrementum, nec vergerent tamen in senium aut usque in senium, nec tamen in mortem, donec illa benedictionis multiplicatione terra impleretur. Si enim vestibus Israelitarum praestitit Deus per annos quadraginta sine ullo detrimento proprium statum, quanto magis praestaret corporibus oboedientium praecepto suo felicissimum quoddam temperamentum certi status, donec in melius converterentur non morte hominis, qua corpus ab anima deseritur, sed beata commutatione a mortalitate ad immortalitatem, ab animali ad spiritalem qualitatem!

2.3. Harum sententiarum quae vera sit, vel si alia vel aliae possunt adhuc ex illis verbis exsculpi, quaerere ac disserere longum est.

### *Cur coniugium bonum sit.*

3.3. Illud nunc dicimus, secundum istam condicionem nascendi et moriendi, quam novimus, et in qua creati sumus, aliquid boni esse coniugium masculi et feminae: cuius confoederationem ita divina Scriptura commendat, ut nec dimissae a viro nubere liceat alteri, quamdiu vir eius vivit, nec dimisso ab uxore liceat alteram ducere, nisi mortua fuerit, quae recessit. Bonum ergo coniugii, quod etiam Dominus in Evangelio confirmavit, non solum quia prohibuit dimittere uxorem nisi ex causa fornicationis, sed etiam quia venit invitatus ad nuptias, cur sit bonum, merito quaeritur. Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Alioquin non iam diceretur coniugium in senibus, praesertim si vel amisissent filios vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annoso coniugio, etsi emarcuit ardor aetatis inter masculum et feminam, viget tamen ordo caritatis inter maritum et uxorem, quicquid meliores sunt, tanto maturius a commixtione carnis suae pari consensu se continere coeperunt, non ut necessitatis esset postea non posse quod vellent, sed ut laudis esset primum noluisse quod possent. Si ergo servatur fides honoris et obsequiorum invicem debitorum ab alterutro sexu, etiamsi languescunt et prope cadaverinis utrisque membris, animorum tamen rite coniugatorum tanto sincerior, quanto probatior, et tanto securior, quanto placidior castitas perseverat. Habent etiam id bonum coniugia, quod carnalis vel iuvenilis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandae prolis redigitur honestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio coniugalitatis. Deinde quia reprimatur et quodam modo verecundius aestuat concupiscentia carnis, quam temperat parentalis affectus. Intercedit enim quaedam gravitas fervidae voluptatis, cum in eo, quod sibi vir et mulier adhaerescunt, pater et mater esse meditantur.

*Coniuges fidem sibi pariter debent.*

4.4. Huc accedit, quia in eo ipso, quod sibi invicem coniuges debitum solvunt, etiam si id aliquanto intemperantius et incontinentius expetant, fidem tamen sibi pariter debent. Cui fidei tantum iuris tribuit Apostolus, ut eam potestatem appellaret dicens: *Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter autem et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriae libidinis instinctu vel alienae consensu cum altero vel altera contra pactum coniugale concumbitur; atque ita frangitur fides, quae in rebus etiam corporeis et abiectis magnum animi bonum est; et ideo eam salutis quoque corporali, qua etiam vita nostra ista continetur, certum est debere praeponi. Etsi enim exigua palea prae multo auro paene res nulla est, fides tamen, cum in negotio paleae, sicut in auri sincera servatur, non ideo minor est, quia in re minore servatur. Cum vero ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellanda est; verumtamen qualiscumque sit, si et contra ipsam fit, peius fit; nisi cum propterea deseritur, ut ad veram fidem ac legitimam redeatur, id est, ut peccatum emendetur voluntatis pravitate correcta. Tamquam si quisque, cum hominem solus exspoliare non possit, inveniatur socium iniquitatis et cum eo paciscatur, ut simul id faciant spoliisque partiantur, quo facinore commisso totum solus auferat. Dolet quidem ille et fidem sibi servatam non esse conqueritur; verum in ipsa sua querela cogitare debet potius in bona vita ipsi humanae societati fuisse servandam, ne praeda iniqua ex homine fieret, si sentit, quam inique sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus profecto sceleratior iudicandus est. At si id, quod male fecerant, ei displicuisset et propterea cum particeps facinoris praedam dividere noluisse, ut homini, cui ablata fuerat, redderetur, eum perfidum nec perfidus diceret. Ita mulier, si fide coniugali violata fidem servet adultero, utique mala est; sed si nec adultero, peior est. Porro si eam flagitii paeniteat et ad castitatem rediens coniugalem pacta ac placita adulterina rescindat, miror, si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit.

*Quando coniunctio masculi et feminae nuptiae vocanda non sit.*

5.5. Solet etiam quaeri, cum masculus et femina, nec ille maritus nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed propter incontinentiam solius concubitus causa copulantur ea fide media, ut nec ille cum altera nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiae sint vocandae. Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alteriuse eorum id inter eos placuerit et prolis generationem, quamvis non ea causa coniuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur. Ceterum si vel utrumque vel unum horum desit, non invenio, quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibivir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus vel facultatibus suis inveniatur, quam comparem ducat, ipso animo adulter est, nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium. Unde et ipsa hoc sciens ac volens impudice utique miscetur ei, cum quo non habet foedus uxorium. Verumtamen si ei tori fidem servet et, cum ille uxorem duxerit, nubere ipsa non cogitet atque a tali prorsus opere continere se praeparet, adulteram quidem fortassis facile appellare



non audeam; non peccare tamen quis dixerit, cum eam viro, cuius uxor non est, misceri sciat? Iam vero si ex illo concubitu, quantum ad ipsam attinet, non nisi filios velit et, quidquid ultra causam procreandi patitur, invita patiatur, multis quidem ista matronis anteponenda est, quae tametsi non sunt adulterae, viros tamen suos plerumque etiam continere cupientes ad reddendum carnale debitum cogunt non desiderio prolis, sed ardore concupiscentiae ipso suo iure intemperanter utentes, in quarum tamen nuptiis bonum est hoc ipsum, quod nuptae sunt. Ad hoc enim nuptae sunt, ut illa concupiscentia redacta ad legitimum vinculum non deformis et dissoluta fluitaret, habens de se ipsa irrefrenabilem carnis infirmitatem, de nuptiis autem indissolubilem fidei societatem, de se ipsa progressum immoderate coeundi, de nuptiis modum caste procreandi. Etsi enim turpe est libidinose uti velle marito, honestum est tamen nolle misceri nisi marito et non parere nisi de marito.

5.6. Sunt item viri usque adeo incontinentes, ut coniugibus nec gravidis parcant. Quidquid ergo inter se coniugati immodestum, inverecundum, sordidum gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum.

*Nuptiae ab adulterio seu fornicatione defendunt.*

6.6. Iam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti car/nalis, quam eis non secundum imperium praecipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam praeter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitu impellunt, nuptiae tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quae prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem excipiendae ad illicitos concubitus evitandos mutuam quodam modo servitutem, ut, etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit; et ad hoc enim *uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier*, ut et quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis et incontinentiae causa expetit vel ille de matrimonio vel illa de marito, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, temptante satana, propter incontinentiam vel amborum vel cuiusquam eorum. Coniugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam; con/cupiscentiae vero satiandae, sed tamen cum coniuge, propter tori fidem venialem habet culpam; adulterium vero sive fornicatio letalem habet culpam. Ac per hoc melior est quidem ab omni concubitu continentia quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui fit causa gignendi.

6.7. Sed quia illa continentia meriti amplioris est, reddere vero debitum coniugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem culpae venialis, fornicari porro vel moechari puniendi criminis, cavere debet caritas coniugalis, ne, dum sibi quaerit, unde amplius honoretur, coniugi faciat, unde damnetur. *Qui enim dimittit uxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam moechari*. Usque adeo foedus illud initum nuptiale cuiusdam sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat, quandoquidem vivente viro et a quo relicta est moechatur, si alteri nupserit, et ille huius mali causa est qui reliquit.

*Propter sacramentum, interveniente divortio, non aboletur confoederatio nuptialis.*

7.7. Miror autem, si, quemadmodum licet dimittere adulteram uxorem, ita liceti ea dimissa alteram ducere. Facit enim de hac re sancta Scriptura difficilem nodum, dicente Apostolo, ex praecepto Domini mulierem a viro non debere discedere; quodsi discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari: cum recedere utique et manere innupta nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non est, faciat eum moechari. Reconciliari autem viro vel tolerando, si se ipsa continere non potest, vel correcto, forsitan iuste potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducendae alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quae si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugum, ut, cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Possitenim homo dimittere sterilem uxorem et ducere, de qua filios habeat, et tamen non licet, et nostris quidem iam temporibus ac more Romano nec superducere, ut amplius habeat quam unam vivam; et utique relicta adultera vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut divina regula praescribere videtur, quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque id dissolvere cupientibus inconsummum iis maneret ad poenam, siquidem interveniente divortio non aboletur illa confoederatio nuptialis, ita ut sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus fuerint etiam postuum repudium copulati, vel illa viro vel ille mulieri. Nec tamen nisi *in civitate Dei nostri, in monte sancto eius*, talis est causa cum uxore.

7.8. Ceterum aliter se habere iura gentilium quis ignorat? ubi interposito repudio sine reatu aliquo ultionis humanae et illa, cui voluerit, nubit, et ille, quam voluerit, ducit. Cui consuetudini simile aliquid propter Israelitarum duritiam videtur permississe Moyses de libello repudii. Qua in re exprobratio quam approbatio divortii magis apparet.

*Nuptiae bonum per se ipsae sunt.*

8.8. *Honorabiles ergo nuptiae in omnibus et torus immaculatus.* Quod non sic dicimus bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum; alioquin duo mala erunt, quorum alterum peius; aut bonum erit et fornicatio, quia est peius adulterium: peius est enim alienum matrimonium violare quam meretrici adhaerere; et bonum adulterium, quia est peior incestus: peius est enim cum matre quam cum aliena uxore concumbere; et donec ad ea perveniatur, quae, sicut ait Apostolus, *turpe est etiam dicere*, omnia bona erunt in comparatione peiorum. Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium et fornicatio, quorum alterum peius, sed duo bona sunt connubium et continentia, quorum alterum est melius. Sicut ista temporalis sanitas et imbecillitas non sunt duo mala, quorum alterum peius, sed ista sanitas et immortalitas duo bona sunt, quorum alterum melius. Item scientia et vanitas non duo mala sunt, quorum vanitas peius, sed scientia et caritas duo bona sunt, quorum caritas melius. Namque *scientia destruetur*, ait Apostolus,

et tamen huic tempori necessaria est; *caritas autem numquam cadet*. Sic et mortalis ista generatio, propter quam fiunt nuptiae, destruetur; ab omni autem concubitu immunitas, et hic angelica meditatio est et permanet in aeternum. Sicut autem ieiuniis sacrilegorum meliora sunt prandia iustorum, ita nuptiae fidelium virginitati anteponuntur impiarum. Verumtamen neque ibi prandium ieiunio, sed iustitia sacrilegio neque hic nuptiae virginitati, sed fides impietati praefertur. Ad hoc enim iusti, cum opus est, prandent, ut tamquam boni domini quod iustum et aequum est servis corporibus praebeant; ad hoc autem sacrilegi ieiunant, ut daemonibus serviant. Sic ad hoc nubunt fideles, ut maritis pudice copulentur; ad hoc autem sunt virgines impiae, ut a vero Deo fornicentur. Sicut ergo bonum erat, quod Martha faciebat, occupata circa ministerium sanctorum, sed melius, quod *Maria* soror eius *sedens ad pedes Domini* et audiens *verbum eius*: ita bonum Susannae in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduae Annae ac multo magis Mariae virginis anteponimus. Bonum erat, quod faciebant, quae de substantia sua Christo ac discipulis eius necessaria ministrabant; sed melius, qui omnem suam substantiam dimiserunt, ut expeditiores eundem Dominum sequerentur. In his autem binis bonis, sive quae isti sive quae Martha et Maria faciebant, fieri non posset, quod melius est, nisi altero praetermisso aut relicto. Unde intellegendum est non ideo malum putandum esse nuptias, quia, nisi ab eis abstinenceatur, non potest haberi virginalis castitas aut virginalis integritas. Neque enim ideo malum erat, quod Martha faciebat, quia, nisi inde abstineret soror eius, non faceret, quod melius erat; aut ideo malum est suscipere iustum aut prophetam in domum suam, quia nec domum habere debet, ut quod melius est faciat qui vult ad perfectionem Christum sequi.

*Bona propter se ipsa expetenda et bona propter aliquid necessaria.*

9.9. Sane videndum est alia bona nobis Deum dare, quae propter se ipsa expetenda sunt, sicut est sapientia, salus, amicitia, alia, quae propter aliquid sunt necessaria, sicut doctrina, cibus, potus, somnus, coniugium, concubitus. Horum enim quaedam necessaria sunt propter sapientiam, sicut doctrina, quaedam propter salutem, sicut cibus et potus et somnus, quaedam propter amicitiam, sicut nuptiae vel concubitus; hinc enim subsistit propagatio generis humani, in quo societas amicalis magnum bonum est. His itaque bonis, quae propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc utitur, propter quod instituta sunt, peccat alias venialiter, alias damnabiliter. Quisquis vero eis propter hoc utitur, propter quod data sunt, bene facit. Cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius facit. Proinde ista bona cum opus habemus, bene volumus; sed melius ea nolumus quam volumus, quia tunc melius nos habemus, cum ea necessaria non habemus. Ac per hoc bonum est nubere, quia bonum est filios procreare, matrem familias esse; sed melius est non nubere, quia melius est ad ipsam humanam societatem hoc opere non egere. Ita enim iam sese habet humanum genus, ut aliis, qui se non continent, non solum per nuptias occupatis, sed multis etiam per illicitos concubitus luxuriantibus, bono Creatore de malis eorum faciente, quod bonum est, non desit numerositas proles et abundantia successionis, unde sanctae amicitiae conquirantur. Ex quo colligitur primis temporibus generis humani, maxime propter Dei populum propagandum, per quem et prophetaretur

nasceretur Princeps et Salvator omnium populorum, uti debuisset sanctos isto non propter se expetendo, sed propter aliud necessario bono nuptiarum; nunc vero, cum ad ineundam sanctam et sinceram societatem undique ex omnibus gentibus copia spiritualis cognationis exuberet, etiam propter solos filios connubia copulare cupientes, ut ampliore continentiae bono potius utantur, admonendi sunt.

*Hoc tempore solos eos qui se non continent coniugari oportet.*

10.10. Sed novi, quid murmurent. Quid? Si, inquiunt, omnes homines velint ab omni concubitu continere, unde subsisteret genus humanum? Utinam omnes hoc vellent dumtaxat in caritate *de corde puro et conscientia bona et fide non ficta*; multo citius Dei civitas completeretur et acceleraretur terminus saeculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, ubi ait, cum inde loqueretur: *Vellem omnes esse sicut me ipsum?* Aut illo loco: *Hoc autem dico, fratres: tempus breve est; reliquum est, ut et hi, qui habent uxores, tamquam non habentes sint; et qui flent, tamquam non flentes; et qui gaudent, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non ementes; et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: praeterit enim figura huius mundi. Volo vos sine sollicitudine esse.* Deinde subiungit: *Qui sine uxore est, cogitat ea quae sunt Domini, quomodo placeat Domino. Qui autem matrimonio coniunctus est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat uxori. Et divisa est mulier innupta et virgo: quae innupta est, sollicita est ea quae sunt Domini, ut sit sancta et corpore et spiritu; quae autem nupta est, sollicita est quae sunt mundi, quomodo placeat viro.* Unde mihi videtur hoc tempore solos eos, qui se non continent, coniugari oportere secundum illam eiusdem Apostoli sententiam: *Quodsi se non continent, nubant; melius est enim nubere quam uri.*

*Nuptiae illum concubitus qui fit per incontinentiam ignosci impetrant.*

10.11. Nec ipsis tamen peccatum sunt nuptiae, quae, si in comparatione fornicationis eligerentur, minus peccatum essent quam fornicatio, sed tamen peccatum essent. Nunc autem quid dicturi sumus adversus evidentissimam vocem Apostoli dicentis: *Quod vult faciat; non peccat, si nubat; et: Si acceperis uxorem, non peccasti; et si nupserit virgo, non peccat?* Hinc certe iam dubitare fas non est nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus (nam quis ambigat absurdissime dici non eos peccasse, quibus venia datur?), sed illum concubitus secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non sola causa procreandi et aliquando nulla causa procreandi, quem nuptiae non fieri cogunt, sed ignosci impetrant: si tamen non ita sit nimius, ut impediatur quae seposita esse debent tempora orandi, nec immutetur in eum usus, qui est contra naturam, de quo Apostolus tacere non potuit, cum de corruptelis nimis immundorum et impiorum hominum loqueretur. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis et solus ipse nuptialis est. Ille autem, qui ultra istam necessitatem progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet coniugalem. Si autem ambo tali concupiscentiae subiguntur, rem faciunt non plane nuptiarum. Verumtamen si magis in sua coniunctione diligunt quod honestum, quam quod inhonestum est, id est quod nuptiarum quam id, quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apo-

stolo secundum veniam conceditur: cuius delicti non habent hortatrices nuptias, sed deprecatrices, si Dei misericordiam non a se avertant, vel non abstinendo quibusdam diebus, ut orationibus vacent, et per hanc abstinenciam sicut per ieiunia commendent preces suas, vel immutando naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam, quod damnabilius fit in coniuge.

*Concubitus contra naturam.*

11.12. Nam cum ille naturalis usus, quando prolabitur ultra pacta nuptialia, id est ultra propagandi necessitatem, venialis sit in uxore, in meretrice damnabilis; iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio Creatoris et ordo creaturae, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exce/ditur, longe sit tolerabilius quam in ea, quae concessa non sunt, vel unus vel rarus excessus. Et ideo in re concessa immoderatio coniugis, ne in rem non concessam libido prorumpat, toleranda est. Hinc est etiam, quod longe minus peccat quamlibet assiduus ad uxorem quam vel rarissimus ad fornicationem. Cum vero vir membro mulieris non ad hoc concessio uti voluerit turpior est uxor, si in se, quam si in alia fieri permiserit. Decus ergo coniugale est castitas procreandi et reddendi carnalis debiti fides: hoc est opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apostolus dicendo: *Et si acceperis uxorem, non peccasti; et si nupserit virgo, non peccat; et: Quod vult faciat; non peccat, si nubat.* Exigendi autem debiti ab alterutro sexu immoderatio progressio propter illa, quae supra dixit, coniugibus secundum veniam conceditur.

*Sancta sunt etiam corpora coniugatorum...*

11.13. Quod ergo ait: *Quae innupta est, cogitat ea quae sunt Domini, ut sit sancta et corpore et spiritu*, non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore christianam coniugem castam. Omnibus quippe fidelibus dictum est: *Nescitis, quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus Sancti, quem habetis a Deo?* Sancta sunt ergo etiam corpora coniugatorum, fidem sibi et Domino servantium. Cui sanctitati cuiuslibet eorum, nec infidelem coniugem obsistere, sed potius sanctitatem uxoris prodesse infideli viro aut sanctitatem viri prodesse infideli uxori, idem Apostolus testis est, dicens: *Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore, et sanctificata est mulier infidelis in fratre.* Proinde illud dictum est secundum ampliorem sanctitatem innuptarum quam nuptiarum, cui merces etiam debetur amplior secundum quod isto bono illud est melius, quia et hoc solum cogitatq, quo/modo placeat Domino. Neque enim femina fidelis, servans pudicitiam coniugalem, non cogitat, quomodo placeat Domino, sed utique minus, quia cogitat etiam quae sunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc enim de illis dicere voluit, quod possunt habere quodam modo de necessitate connubii, ut cogitent quae sunt mundi, quomodo placeant viris suis.

*...quamquam sancta coniugia perrara sunt.*

12.14. Quod utrum de omnibus nuptis dixerit, an de talibus quales ita multae sunt, ut paene omnes putari possint, non immerito dubitatur. Neque enim et illud, quod de innuptis ait: *Quae innupta est, cogitat ea quae sunt Domini, ut sit sancta et corpore et spiritu*, ad omnes innuptas pertinet, cum sint quaedam viduae mortuae, quae

in deliciis vivunt. Verumtamen quod attinet ad quamdam distinctionem et quasi proprietatem in nuptiarum atque nuptiarum, sicut nimium detestanda est, quae continens a nuptiis, id est a re concessa, non continet a delictis vel luxuriae, vel superbiae, vel curiositatis et verbositatis; ita rara nupta est, quae in ipso quoque obsequio coniugali non cogitat nisi quomodo placeat Deo, ornando se, non intortis crinibus aut auro et margaritis et veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bonam conversationem. Talia quippe coniugia Petrus quoque apostolus praecipiendo describit. Similiter, inquit, mulieres obaudientes maritis suis, ut et si qui non credunt verbo, per mulieriss conversationem sine loquela lucriferi possint, videntes timorem et castam conversationem vestram: ut sint non quae a foris ornantur capillorum incrispationibus, aut circumdatae auro, aut veste decora, sed ille absconditus cordis vestrit homo in illa perpetuitate quieti et modesti spiritus, qui et apud Dominum locuples est. Nam sic quaedam sanctae mulieres, quae in Dominum sperabant, ornabant se, obsequentes viris suis, quomodo Sara obaudiebat Abrahae, Dominum illum vocans, cuius factae estis filiae beneficientes et non timentes ullum vanum illum. Viri simili ratione concordet et caste viventes cum uxoribus vestris et tamquam vasi infirmiori et subiecto tribute honorem quasi coheredibus gratiae, et videte ne impediatur orationes vestrae. Itane vero coniugia talia non cogitant ea quae sunt Domini, quomodo placeant Domino? Sed perrara sunt (quis negat?), et in ipsa raritate paene omnes, qui tales sunt, non ut tales essent, coniuncti sunt, sed iam coniuncti tales facti sunt.

*Slovenský preklad Dobro manželstva. Prečo je manželstvo dobrom (1, 1 – 12, 14)*

*Manžel a manželka tvoria prvý prirodzený zväzok ľudského spoločenstva*

1.1. Keďže každý jeden človek je časťou ľudského rodu, ľudská prirodzenosť sa vyznačuje niečím spoločenským a zahŕňa v sebe veľké a prirodzené dobro, ktorým je schopnosť priateľstva. Boh chcel preto stvoriť z jedného človeka všetkých ľudí, aby boli vo svojom spoločenstve viazaní nielen podobnosťou rodu, ale aj príbuzenským putom. Prvý prirodzený zväzok ľudského spoločenstva teda tvorí manžel a manželka. Boh ich nestvoril každého osobitne, ani ich nespojil ako cudzorodé bytosti, ale ženu stvoril z muža. Odobral ju z jeho boku, ktorý sa stal znakom sily ich spojenia.<sup>32</sup> Bokmi sa totiž dotýkajú tí, ktorí spoločne kráčajú a spoločne sa dívajú, kam idú. Dôsledkom ich spojenia je pokračovanie rodu v deťoch, ktoré sú jediným vznešeným plodom nie spojenia muža a ženy, ale telesného styku. Mohlo byť totiž medzi obidvoma pohlaviami akési priateľské a blízke spojenie aj bez takého zlúčenia, kde muž vládne a žena sa podriaďuje.

*Ako by mohlo jestvovať potomstvo prvých ľudí, keby nezohrešili?*

2.2. Teraz nie je potrebné, aby sme skúmali a hľadali odpoveď na otázku, ako by mohlo jestvovať potomstvo prvých ľudí, ktorých Boh požehnal slovami: *Plod'te sa*

<sup>32</sup> Porov. Gen 2, 21 – 21.



*a množte a naplňte zem!* (Gn 1, 28), keby nezahrešili, keďže si ich telá za hriech za-slúžili údel smrti a telesný styk sa môže vykonávať len pominuteľnými telami? Na túto otázku je mnoho odlišných odpovedí. Ak by bolo potrebné zistiť, ktoré z nich sa čo najviac zhodujú s pravdou Svätého Písma, mali by sme dočinenia s obšírnou rozpravou. Ak by nezahrešili, mali by deti buď bez telesného styku v objatí ako dar od najvyššieho Stvoriteľa, ktorý ich mohol stvoriť aj bez rodičov. Veď On dokázal aj v panenskom lone vytvoriť telo Krista a, aby som prehovoril aj k samot-ným neveriacim, dokázal dať včelám potomstvo bez párenia. Alebo by tam bolo mnoho tajomných a obrazných výrazov, ktoré by bolo treba chápať inak než to bolo napísané: *Naplňte zem a podmaňte si ju!* (Gn 1, 28). Plnosťou a dokonalosťou života i moci by sa stalo, že by sa aj samotný rast a rozmnoženie, o ktorom bolo povedané: *Plodte a množte sa*, chápal ako napredovanie mysle a hojnosť cnosti. Veď v žalme bolo stanovené: *Ty si rozmnožil v mojej duši silu* (Ž 137, 3). Človeku bol daný takýto sled potomstva len preto, že kvôli hriechu nasleduje ústup k smrti. Ľuďom nebolo stvorené duchovné telo, ale len živočíšne, aby sa zásluhou poslušnosti mohli stať duchovným a získalo nesmrteľnosť. Nie po smrti, ktorá *nenávisťou diabla* vstúpila *na svet* (Múd 2, 24) a stala sa trestom za hriech, ale pre premenu, ako hovorí apoš-tol: *Potom my, čo žijeme a zostali sme, budeme spolu s nimi v oblakoch uchvátení do vzduchu v ústrety Pánovi* (1Sol 4, 17). Musíme chápať, že telá prvých manželov boli prvotným usporiadaním smrteľné, a predsa by nezomreli, keby nezahrešili, pred čím ich Boh vystríhal. Nehrozilo by im poranenie, hoci je telo zraniteľné, keby nespravili to, čo im Boh zakázal. Preto by sa aj z telesného styku takýchto tiel mohli zrodiť po-kolenia, ktoré by rástli do istej miery, ale nespeli by ani k starobe, ani do staroby, ba ani k smrti, kým by zem nebola naplnená takýmto rozmnožením požehnania. Ak Boh štyridsať rokov zachoval odev Izraelitov v pôvodnom stave bez akéhokoľvek poškodenia,<sup>33</sup> o čo skôr by zachoval telá nasledujúce jeho príkaz v akomsi stave bla-ženej umiernenosti, kým by sa neobrátili k lepšiemu. A to nie smrťou, ktorou sa telo človeka zbavuje duše, ale blaženou premenou od pominuteľnosti k nesmrteľnosti, od kvality živočíšnej ku kvalite duchovnej!

2.3. Dalo by sa dlho skúmať a viesť spory o tom, ktorý z týchto výrokov je pravdivý, alebo či sa z tých slov nemôže odvodiť ešte viacero iných výrokov.

### *Manželstvo je dobrom*

3.3. Na základe nášho údeltu rodiť sa a umierať, ktorý poznáme a v ktorom sme boli stvorení, tvrdíme, že manželstvo muža a ženy je akýmsi dobrom. Sväté Písmo odporúča jeho uzatvorenie tak, že žene, ktorú prepustil muž nie je dovolené vydať sa za iného, kým jej muž žije, ani mužovi, ktorého prepustila manželka, nie je dovo-lené oženiť sa s inou, ak nezomrela žena, ktorá ho opustila. Odôvodnene sa skúma, prečo je dobro manželstva dobrom, čo potvrdil aj Pán v evanjeliu. A to nielen preto, že zakázal prepustiť manželku s výnimkou dôvodu cudzoložstva,<sup>34</sup> ale aj preto, že bez pozvania prišiel na svadbu.<sup>35</sup> Nezdá sa mi, že je manželstvo dobrom iba kvôli

<sup>33</sup> Porov. Deut 29, 5.

<sup>34</sup> Porov. Mt 19, 9.

<sup>35</sup> Porov. Jn 2, 2.

samotnému plodeniu detí, ale aj kvôli prirodzenému spolčovaniu sa rozdielnych pohlaví. V opačnom prípade by sa už nehovorilo o manželstve u starcov, najmä ak by prišli o deti alebo by ich vôbec nesplodili. Teraz však, hoci už medzi mužom a ženou ochabla mladícka náruživosť, v dobrom, hoc aj dlhoročnom manželstve ostáva silný poriadok lásky medzi manželom a manželkou. Tí sú tým lepší, čím skôr sa začali po vzájomnej dohode zdržiavať telesného styku a nie až potom, keď už z nevyhnutnosti nemohli konať to, čo chceli, ale, čo je chvályhodné, že najskôr nechceli konať to, čo mohli. Ak sa teda vzájomne zachováva vernosť úcte a oddanosti medzi zástupcami oboch pohlaví, hoci ich údy ochabujú, ba priam odumierajú, predsa pretrváva čistota obradne zosobášených duší. A je tým úprimnejšia, čím je šľachetnejšia a tým bezpečnejšia, čím je pokojnejšia. Manželstvá sa vyznačujú ešte tým dobrom, že hoci je telesná alebo mladícka náruživosť skazená, vracia sa jej čestnosť kvôli plodeniu potomstva, aby manželské spojenie vytváralo zo zla žiadostivosti nejaké dobro. Napokon sa žiadostivosť tela, ktorú krotí rodičovská láska, potláča a rozpaluje sa s väčšou zdržanlivosťou. Istá vážnosť sa stavia proti horúcej slasti vtedy, keď sa muž a žena spájajú a myslia na to, že sa stanú rodičmi.

#### *Vernosť rovnako zaväzuje oboch manželov*

4.4. Hoci si manželia navzájom plnia manželské povinnosti a niekedy si to žiadajú s menšou umiernenosťou a zdržanlivosťou, predsa ich oboch rovnako zaväzuje vernosť. Apoštol vernosti udelil také právo, že ho nazýva mocou: *Žena nemá moc nad svojím telom, ale muž; podobne však ani muž nemá moc nad svojím telom, ale žena* (1Kor 7, 4). Porušenie vernosti sa nazýva cudzoložstvom, keď sa niekto na popud vlastnej alebo so súhlasom cudzej žiadostivosti telesne stýka proti manželskému zväzku s iným mužom alebo s inou ženou. Tak sa podlamuje vernosť, ktorá predstavuje aj vo veciach telesných a nízkych veľké duchovné dobro. Je preto isté, že ju treba uprednostňovať aj pred telesným zdravím, v ktorom je obsiahnutý náš život. Hoci nepatrná pleva je takmer ničím v porovnaní s množstvom zlata, predsa vernosť, keď sa zachováva úprimne, tak vo vzťahu k pleve, ako aj k zlatu, nie je menšia preto, že sa zachováva v menšej veci. Keď však vernosť vedie k spáchaniu hriechu, je podivuhodné, že sa má nazývať vernosťou. Akákoľvek je, stáva sa horšou, ak stojí sama proti sebe. To sa stáva len vtedy, keď ju nezanecháme preto, aby sme sa vrátili k pravej a zákonnej vernosti, teda, aby sme usmernili zvrátenosti vôle a napravili hriech. Tak ako keď si niekto, kto sám nemôže olúpiť iného človeka, nájde na túto neprávosť spoločníka a dohodne sa s ním, že to urobia spolu a lup si rozdelia. Po spáchaní zločinu si však zoberie všetko sám. Spoločník trpí a ponosuje sa, že nezachoval vernosť. Pri svojej sfažnosti má však skôr uvažovať o tom, že v ľudskej spoločnosti treba vernosť zachovávať v konaní dobra, aby človek nepodľahol nespravodlivému zisku, ak cíti, že sa voči nemu nespravodlivo nedodržala vernosť v hriechnom počinaní. Ten však, na obe strany vierolomný človek, sa má nepochybne považovať za zločinnejšieho. Avšak ak sa mu znepečí to, čo zlého vykonali, a preto sa nechce deliť o lup so spoločníkom krádeže, aby ho vrátil človekovi, ktorému bol ukradnutý, ani zradca o ňom nepovie, že je zradcom. Preto žena, ak poruší manželskú vernosť a zachováva vernosť cudzoložníkovi, v každom prípade je zlá, ale ak nie je verná ani

cudzoložníkovi, je horšia. Ak ju tá nehanebnosť mrzí, vráti sa k manželskej čistote a zanechá cudzoložné zväzky a skutky, začudujem sa, ak ju sám cudzoložník bude považovať za porušiteľku vernosti.

*Kedy nemožno nazvať manželstvom spojenie muža a ženy*

5.5. Obvyklou otázkou je, či treba nazývať manželstvom to, keď sa slobodný muž a nevydatá žena spoja nie kvôli plodeniu detí, ale pre svoju naruživosť kvôli samotnému telesnému styku pričom si zachovávajú primeranú vernosť tak, že ani on sa nestýka s inou, ani ona s iným. Môže sa snáď nazývať manželstvom to, ak sa medzi sebou dohodli, že budú spolu až do smrti jedného z nich a nevyhli sa splodeniu potomstva tým, že by nechceli, aby sa im narodili deti a ani nijakým zlým skutkom nekonali, aby sa nenarodili, hoci sa nevzali z toho dôvodu? Napokon, ak aj chýba oboje alebo jedno z tých, nenachádzam dôvod, prečo by sme to mali nazvať manželstvom. Naozaj, ak by si muž načas privedol nejakú ženu, ktorú by považoval za svoju družku, kým si nenájde inú, hodnú jeho postavenia a majetku, je samotným duchom cudzoložník. A to ani nie s tou, ktorú túži nájsť, ale s tamtou, s ktorou spáva a nemá s ňou účasť na manželstve. Rovnako aj žena, ktorá sa vedome a dobrovoľne nehanebným spôsobom stýka s mužom, s ktorým nemá manželskú zmluvu. Ak mu však na lôžku zachová vernosť, keď si privedie manželku, nezamýšľa vydať sa a chystá sa od takéhoto činu zdržiavať, možno by som sa len tak neodvážil nazvať ju cudzoložnicou. Kto by však povedal, že nehreší, keď sa dokáže stýkať s mužom, ktorému nie je manželkou? Ak však z tohto telesného styku chce len deti a čokoľvek znáša mimo príčiny plodenia, znáša proti svojej vôli, treba ju vyzdvihnúť vyššie než mnohé manželky. Tie síce nie sú cudzoložnicami, predsa často žiadostivo túžia spojiť sa so svojimi mužmi. Nútia ich k plneniu manželských povinností väčšinou nie z túžby po potomstve, ale zo žiaru žiadostivosti. Neviazane využívajú toto svoje právo a v ich manželstve je dobrom len to, že sú vydaté. Vydali sa totiž kvôli tomu, aby ich žiadostivosť spútaná legálnymi okovami nebola neprimeraná a nevytratila sa. Žiadostivosť sa považuje za neovládateľnú slabosť tela, ktorá vedie k nemiernosti v telesných stykoch. Manželstvo však treba chápať ako nerozlučiteľné spojenie sa vo vernosti a za čistý spôsob plodenia potomstva. Aj keď je totiž hanebné chcieť sa naruživo stýkať s manželom, predsa je počestné chcieť sa spájať iba s ním a len jeho poslúchať.

5.6. Sú aj natoľko nezdržanliví muži, ktorí nešetria ani svoje tehotné manželky. Čokoľvek sa nemierne, nehanebné či nečisté udeje medzi manželmi, je nerestou ľudí a nie vinou manželstva.

*Manželstvo chráni pred cudzoložstvom alebo smilstvom*

6.6. Manželstvo chráni pred cudzoložstvom alebo smilstvom aj v prípade nemiernejšieho vykonávania manželských povinností. To sa manželom nenariaďuje príkazom, ale z milosti to pripúšťa Apoštol, aby sa mohli telesne stýkať aj bez dôvodu plodenia, hoci ich k tomu nabádajú zvrátené mravy. Manželstvo predsa chráni pred cudzoložstvom a smilstvom. Telesný styk sa totiž nepovoľuje ani kvôli manželstvu, ale kvôli manželstvu sa odpúšťa. Manželia sú si teda povinní zachovávať vernosť

nielen v pohlavnom spájaní sa z dôvodu plodenia detí, čo predstavuje prvé spoločenské pominuteľného ľudského rodu. Sú povinní podriaďovať sa jeden druhému, aby spoločne prekonali svoje slabosti a vyhli sa tak nedovolenému telesnému styku. A hoci by sa jednému z manželov páčila ustavičná zdržanlivosť, mohol by ju dodržiavať len so súhlasom toho druhého, lebo *žena nemá moc nad svojím telom, ale muž; podobne ani muž nemá moc nad svojím telom, ale žena* (1Kor 7, 4). Jeden druhému nech neodopiera to, čo muž vyžaduje od manželky alebo žena od manžela a to nie so zámerom plodenia detí, ale pre svoju slabosť a nezdržanlivosť. Nech sa im to nestane dôvodom pádu do odsúdeniahodnej skazy a nech nepokúšajú diabla pre nezdržanlivosť oboch alebo jedného z nich.<sup>36</sup> Manželský styk kvôli plodeniu totiž nie je hriechom. Hriechom sa však stáva, ak sa tak deje pre uspokojenie žiadosti. Ak sa to deje s manželom a pre zachovanie vernosti lôžku, stáva sa to ľahkým hriechom. Avšak cudzoložstvo alebo smilstvo je smrteľným hriechom. Nuž pre to je zaiste lepšie zdržiavať sa akéhokoľvek telesného styku vrátane samotného manželského styku, ktorý sa koná z dôvodu plodenia.

6.7. Hoci si zdržanlivosť zaslúži hojnejšiu odplatu, plnenie manželských povinností naozaj nepredstavuje nijaký hriech. Vyžadovať to však nad nevyhnutnosť plodenia potomstva je ľahkým hriechom, ale smilniť a cudzoložiť je trestuhodným hriechom. Manželská láska sa musí vyvarovať toho, aby neprivedila odsúdenie manželovi, ktorý sa snaží viac vyznamenať v oblasti čistoty. *Kto totiž prepustí svoju manželku, okrem prípadu smilstva, necháva ju cudzoložiť* (Mt 5, 32). Uzavretá manželská zmluva je istým druhom sviatosti až do tej miery, že sa ani po rozdelení manželstva nestáva neplatnou. Lebo opustená manželka, ak sa ešte za života manžela vydá za iného muža, cudzoloží a ten, kto ju prepustil, je príčinou tohto zla.

#### *Sviatosť spôsobuje, že manželský zväzok nezaniká rozvodom*

7.7. Čudujem sa však, ak by bolo rovnako dovolené prepustiť cudzoložnú manželku a po jej prepustení oženiť sa s inou. Sväté Písmo v tejto veci vytvára ťažké puto. Apoštol hovorí, že podľa Pánovho prikázania sa žena nesmie odlúčiť od muža. Ak sa odlúči, má ostať nevydatá alebo sa má zmieriť so svojim mužom.<sup>37</sup> Môže teda odísť iba od cudzoložného muža a ostať nevydatou, aby svojím odchodom nenechala smilniť toho, ktorý nebol cudzoložníkom. Ak nedokáže žiť sama v zdržanlivosti, azda by bolo správne, aby sa zmierila s manželom. Zmieriť sa s manželom znamená znášať jeho chyby, alebo ich naprávať, čo snáď spravodlivo môže. No nevidím dôvod, ako by mužovi mohlo byť dovolené vziať si inú ženu, ak prepustil cudzoložnicu, keď žene, ktorá zanechala cudzoložníka, nie je dovolené znovu sa vydať. Ak je to tak, potom je toto spoločenské puto manželov natoľko silné, že, hoci sa zviazalo z dôvodu plodenia, nemôže byť rozviazané ani z tohoto dôvodu. Ved' nie je dovolené, aby mohol muž prepustiť svoju neplodnú manželku a vziať si tú, s ktorou má deti. V našej dobe si muž už ani podľa rímskeho zvyku nemôže priviesť ďalšiu ženu, aby mal viac ako jednu žijúcu manželku. Po prepustení cudzoložnice alebo po prepustení cudzoložníka by sa mohlo narodiť viac detí, keby sa žena vy-

<sup>36</sup> Porov. 1 Kor 7, 4 - 6.

<sup>37</sup> Porov. 1 Kor 7, 10 - 11.

dala za iného muža alebo by si muž vzal inú ženu. Ak to však nie je dovolené, ako sa zdá z Božieho nariadenia, koho by nezaujímalo, čo si vyžaduje takáto pevnosť manželského zväzku? Domnievam sa, že manželstvo by nijako nemohlo nadobudnúť takú veľkú silu, keby sa na ľudskú slabosť nepoužila istá sviatosť odkazujúca na čosi väčšie, čo by ľuďom ostalo ako niečo neochvejné, aj keď opúšťajú manželstvo a túžia ho rozviazať. Čo sa týka trestu, ak aj došlo k rozluke, manželská zmluva sa neruší. Takže, hoci sú manželia oddelení, páchajú cudzoložstvo s tými, s ktorými sa po svojom prepustení stýkajú, či už žena s mužom alebo muž so ženou. Ale takýto výklad manželstva je možný len *v meste Boha nášho, na jeho svätej hore* (Ž 47, 2).

7.8. Veď kto by nevedel, že pohania majú iné zákony? Po zavrnutí manžela bez akejkolvek obžaloby z ľudskej pomsty, sa aj žena vydá za toho, koho chcela, aj muž si vezme tú, ktorú chcel. Zdá sa, že Mojžiš povolil niečo podobné, keď pre tvrdosť Izraelitov dovolil vystaviť priepustný list.<sup>38</sup> Je v tom však skôr výčitka rozchodu než jeho schvaľovanie.

#### *Manželstvo je dobrom samo o sebe*

8.8. *Manželstvo nech majú všetci v úcte a lôžko nepoškvrnené* (Hebr 13, 4). O manželstve nehovoríme, že je dobrom preto, že je dobrom v porovnaní so smilstvom. Inak by boli dve zlá, z ktorých to druhé by bolo väčšie. Potom by aj smilstvo bolo dobrom, keďže cudzoložstvo je horšie. Narúšať cudzie manželstvo je totiž horšie, ako si vydržiavať neviestky. Aj cudzoložstvo by bolo dobrom, keďže krvismilstvo je horšie. Je totiž horšie telesne sa stýkať s matkou ako s cudzou manželkou. Takýmto spôsobom by sa došlo až k tomu, čo, ako vraví Apoštol, *je hanba aj hovoriť* (Ef 5, 12), že všetko bude dobré v porovnaní s horším. Kto by však pochyboval, že to nie je pravda? Teda manželstvo a smilstvo nie sú dvoma zlami, z ktorých druhé je horšie, ale manželstvo a zdržanlivosť sú dvoma dobrami, z ktorých druhé je lepšie. Tak ako dočasné zdravie a slabosť nie sú dvoma zlami, z ktorých druhé je horšie, ale zdravie a nesmrteľnosť sú dvoma dobrami, z ktorých druhé je lepšie. Rovnako poznanie a márnosť nie sú dvoma zlami, z ktorých márnosť je horšia, ale poznanie a láska sú dvoma dobrami, z ktorých láska je lepšia. Lebo Apoštol vraví, *že poznanie pominie, a predsa je pre tento čas potrebné; láska však nikdy nezanikne* (1Kor 13, 8). Tak pominie aj toto ľudské pokolenie, pre ktoré sú ustanovené manželstvá. Je tu však oslobodenie od akéhokoľvek telesného styku a anjelské rozjímanie, ktoré pretrvávajú naveky. Tak ako sú lepšie hostiny spravodlivých než pôsty bohorúhačov, tak sa uprednostňuje manželstvo veriacich pred panenstvom bezbožných. Ani tu sa však nedáva prednosť hostine pred pôstom, ale spravodlivosti pred bohorúhačstvom. Rovnako sa neuprednostňuje manželstvo pred panenstvom, ale viera pred bezbožnosťou. Spravodliví sa totiž, keď treba, hostia kvôli tomu, aby ako dobrí páni udelili podriadeným telám to, čo je správne a spravodlivé. Bohorúhači sa však postia kvôli tomu, aby slúžili démonom. Tak sa veriace ženy vydávajú kvôli tomu, aby s manželmi cudne obcovali. Neveriace ženy sú však pannami kvôli tomu, aby sa odvrátili od pravého Boha. Tak teda bolo dobré to, čo robila Marta, zamestnaná službou svätým, ale lepšie bolo to, čo robila jej sestra Mária, *ktorá sedela pri Pánových nohách*

<sup>38</sup> Porov. Deut 24, 1; Mt 19, 8.

a počúvala *jeho slovo*: (Lk 10, 39 – 40). Preto chválime dobro Zuzany v manželskej čistote,<sup>39</sup> ale predsa pred ním uprednostňujeme dobro vdovy Anny<sup>40</sup> a oveľa viac panenstvo Márie.<sup>41</sup> Dobrým bolo to, čo urobili tie ženy, ktoré zo svojho majetku poslúžili potrebnými vecami Kristovi a jeho učeníkom, ale lepšími tí, čo rozdali všetok svoj majetok, aby ľahšie nasledovali toho istého Pána. Avšak v týchto dvojiciach dober, sa alebo to, čo konali títo, alebo to, čo Marta a Mária, môže stať tým, čo je lepšie, iba po zanechaní alebo opustení toho druhého. Treba to chápať tak, že sa manželstvo nedá považovať za zlo, lebo vdovská čistota či panenská neporušenosť môže jestvovať len ak sa od neho zdržiava. Preto nebolo zlým ani to, čo robila Marta, lebo, keby sa jej sestra od toho nezdržala, nerobila by to, čo bolo lepšie. Preto je zlé prijať do svojho domu spravodlivého alebo proroka, pretože ten, kto chce nasledovať Krista k dokonalosti, nesmie mať ani dom, aby konal to, čo je lepšie.

*Dobrá si treba žiadať pre ne samotné a nevyhnutné dobrá s ohľadom na niečo*

9.9. Uvedomme si, že Boh nám dáva jedny dobrá, ktoré máme vyhľadávať pre ne samotné, ako je múdrosť, zdravie, priateľstvo. Iné dobrá, ktoré sú potrebné s ohľadom na niečo iné, ako náuka, pokrm, nápoj, spánok, manželstvo, telesný styk. Niektoré z nich sú potrebné kvôli múdrosti ako náuka, iné kvôli zdraviu ako pokrm, nápoj a spánok, iné kvôli priateľstvu, ako manželstvo alebo telesný styk. Telesného styku sa totiž týka rozmnožovanie ľudského rodu, v ktorom priateľstvo predstavuje veľké dobro. Kto dobrá, ktoré sú potrebné kvôli niečomu inému, neužíva na to, k čomu boli ustanovené, hreší buď ľahko alebo zatrateniahodným spôsobom. Dobre veru robí každý, kto ich užíva na to, na čo boli dané. Komu však nie sú potrebné, robí lepšie, ak ich neužíva. Tieto dobrá chceme oprávnené, keď ich potrebujeme. Je však lepšie, keď ich nechceme, ako chceme, pretože sa máme lepšie vtedy, keď ich nepovažujeme za potrebné. Kvôli tomu je dobrom vydať sa, pretože je dobré plodiť deti a byť matkou rodiny,<sup>42</sup> ale je lepšie nevydať sa. Pre túto ľudskú spoločnosť je lepšie neželať si to, pretože v ľudskom pokolení nechýba početné potomstvo a nadbytok nasledovníkov vyhľadávajúcich posvätné priateľstvá tým ľuďom, ktorí nežijú zdržanlivo, zaneprazdnení manželstvom, ani mnohým iným, ktorí hýria v nedovolenom telesnom styku, potom, čo dobrý Stvoriteľ urobil z ich zla dobro. Preto sa domnievame, že v prvých obdobiach ľudského pokolenia svätí museli užívať dobro manželstva nie preto, že by ho vyhľadávali kvôli sebe, ale kvôli inému potrebnému dobru, najviac kvôli rozmnoženiu Božieho ľudu, prostredníctvom ktorého sa aj prorokovalo aj narodilo Knieža a Spasiteľ všetkých národov. Teraz však, keď nastolením svätej a neporušenej spoločnosti odvsadial, zo všetkých národov prichádza hojné duchovné príbuzenstvo, je potrebné napomínať tých, čo sa túžia spájať v manželstve iba kvôli deťom, aby užívali skôr dobro zdržanlivosti.

<sup>39</sup> Porov. Dan 13, 22.

<sup>40</sup> Porov. Lk 2, 36 – 37.

<sup>41</sup> Porov. Lk 1, 27.

<sup>42</sup> Porov. 1 Tim 5, 14.



*V tomto čase treba, aby vstupovali do manželstva len tí, ktorí nie sú schopní žiť zdržanlivo*

10.10. Dobré viem, ako šomrú. Ako? Pýtajú sa: ak by sa všetci ľudia chceli zdržiať od akéhokoľvek telesného styku, ako by pretrval ľudský rod? Kiež by to chceli všetci, nanajvýš v láske z čistého srdca, dobrého svedomia a úprimnej viery (1Tim 1, 5). Oveľa skôr by sa naplnila Božia obec a urýchlil by sa koniec vekov. K čomu inému povzbudzuje apoštol, keď na jednom mieste hovorí: *chcel by som, aby boli všetci tak, ako som ja?* (1Kor 7, 7). Alebo na inom mieste: *To však, bratia, hovorím: čas je krátky; aby napokon aj tí, čo majú ženy, boli, akoby by ich nemali; a tí, čo plačú, akoby neplakali; a tí, čo sa radujú, akoby sa neradovali; a tí, čo kupujú, akoby nič nevlastnili; a tí, čo užívajú tento svet, akoby ho neužívali: lebo tvárnosť tohto sveta sa pomíňa. Chcem, aby ste vy boli bez starostí.* Potom dodáva: Kto je bez ženy, stará sa o Pánove veci, ako sa páčiť Pánovi. *Kto je však zviazaný manželstvom stará sa o svetské veci, ako sa páčiť manželke. A rozdelená je aj žena nevydatá a panna: tá, ktorá ja nevydatá je pobádaná k tomu, čo je Pánove, aby bola svätá telom i duchom; ktorá je však vydatá, je pobádaná k tomu, čo je zo sveta, ako sa páčiť mužovi* (1Kor 7, 29 – 34). Zdá sa mi preto, že v tejto dobe by mali uzatvárať manželstvo len tí, ktorí nie sú schopní žiť zdržanlivo podľa tej myšlienky toho istého apoštola: *Ale ak sa nezdržiavajú, nech sa vydajú. Lebo je lepšie vydatá sa, ako horieť* (1Kor 7, 9).

*V manželstve sa odpúšťa telesný styk, ku ktorému dochádza z nezdržanlivosti*

10.11. Manželstvo predsa nie je hriechom. Pre tých, ktorí by sa preň rozhodli len aby sa vyhli smilstvu, by bolo menším hriechom ako smilstvo, ale predsa by bolo hriechom. Čo však máme povedať na príliš jasný výrok apoštola: (1 Kor 7, 36; 7,28): *nech urobí, čo chce; nehreší, ak sa vydá;* (1 Kor 7, 36) a: *ak prijímeš manželku, nezhrješ;* a *ak sa vydá panna, nezhrješ?* (1Kor 7, 28). Tu už skutočne nemožno pochybovať, že manželstvo nie je hriechom. Apoštol nepripúšťa manželstvo z milosti (ved' kto by sa nezmyselne škriepil, že nehrešia tí, ktorým bolo odpustené?). Z milosti sa pripúšťa ten telesný styk, ku ktorému dochádza kvôli nezdržanlivosti nie z dôvodu plodenia, ale aj bez tohoto dôvodu. Manželstvo sa snaží, aby sa to nestávalo, ale zároveň dosahuje, že sa to odpúšťa. Nesmie však byť také nemierne, aby obmedzovalo čas, ktorý má byť vyhradený na modlitbu. Rovnako sa nesmie zmeniť na užívanie proti prírode, o čom Apoštol nemohol mlčať, keď poukazoval na zvrátenosti nadmieru nečistých a bezbožných ľudí. Telesný styk z dôvodu plodenia je bez viny jedine v manželstve. Kto však prekračuje túto potrebu, už neposlúcha rozum, ale telesnú túžbu. A zosobášená osoba to nemá vyžadovať, ale svojmu manželovi dávať, aby smilstvom odsúdeniahodne nehrešil. Ak sú však obaja podriadení žiadostivosti, robia to nie celkom v súlade s manželstvom. Predsa však, ak na svojom spojení milujú viac to, čo je čestné, než to, čo je nečestné, to znamená to, čo patrí k manželstvu než to, čo je mimo manželstva, potom im to Apoštol z milosti povoľuje. Tieto prehrešky manželstvo nepodnecuje, ale za nich oroduje. To sa deje, ak manželia od seba neodvracajú Božie milosrdenstvo či už svojou nezdržanlivosťou sa v niektorých dňoch a vynechaním modlitby, alebo zamieňaním prirodzeného užívania na to užívanie,

ktoré je proti prirodzenosti, čo je ešte odsúdeniahodnejšie v manželstve, keď by naopak svojou zdržanlivosťou mohli tak ako skrze pôst odporučiť svoje prosby.

#### *Telesný styk proti prirodzenosti*

11.12. Keď prirodzené užívanie sklzáne za hranice sobášnej zmluvy, ktorou je potreba plodenia, stáva sa u manželky ľahkým a u neviestky smrteľným hriechom. Užívanie proti prírode, sa stáva u neviestky prekliatiahodným, ale u manželky ešte prekliatiahodnejším. Stvoriteľovo usporiadanie a poriadok stvorenstva platí do tej miery, že vo veciach povolených na užívanie sa oveľa skôr strpí, keď sa prekračuje ich miera, než vo veciach, ktoré nie sú povolené, alebo ak sa to stane raz alebo zriedka. V povolenej veci preto treba zniesť aj nemiernosť manželov, aby telesná túžba neprepukla do nedovolenej veci. Tu platí pravidlo, že oveľa menej hreší ten, čo sa akokoľvek vytrvalo oddáva manželke, ako ten, čo sa celkom zriedkavo oddáva smilstvu. Ak by však muž chcel použiť manželkine údy, ktoré na to nie sú povolené, bola by manželka hanebnejšia, ak by dovoľia, aby sa to stalo s ňou, než s inou. Ozdobou manželstva je teda čistota plodenia a vernosť telesného darovania sa. Toto je potrebné pre manželstvo a toto chráni od každého previnenia, ako hovorí apoštol: *A ak prijmeš manželku, nezhrješ; a ak sa panna vydá, nezhrješ; (1 Kor 7, 28) a: nech urobí, čo chce; nehreší, ak sa vydá.* Manželom sa teda z milosti povoľuje aj menej umiernený postup pri vyžadovaní si manželských povinností od opačného pohlavia pre to, čo sme vyššie spomenuli.

#### *Sväté sú aj telá manželov...*

11.13. Myslíme si, že to, čo bolo povedané: *nevydatá žena rozmýšľa o tom, čo je Pánove, aby bola svätá telom i duchom*, netreba chápať tak, že kresťanská čistá manželka nie je svätá telom. Veď všetkým veriacim bolo povedané: *A neviete, že vaše telá sú chrámom Ducha Svätého, ktorý je vo Vás, ktorého máte od Boha?* Sväté sú teda aj telá manželov, ak zachovávajú vernosť sebe i Bohu. Svätosti ktoréhokoľvek z nich sa nemôže protiviť ani neveriaci partner. Skôr však osoží neveriacemu mužovi svätosť manželky alebo neveriacej žene skôr prospieva svätosť manžela, čoho svedkom je aj apoštol: *Neveriaci muž sa posväcuje v žene a neveriaca žena sa posväcuje v bratovi (1 Kor 7, 14).* Toto bolo povedané na základe hojnejšej svätosti nevydatých než vydatých žien, ktorých odmena tiež musí byť hojnejšia. Veď toto dobro je lepšie než dobro manželstva, pretože myslí iba na to, ako sa páčiť Pánovi. Aj veriaca žena, ak zachováva manželskú čistotu, myslí na to, ako sa páčiť Pánovi, ale už menej, pretože myslí aj na svetské veci, ako sa páčiť mužovi. V ich prípade chcel poukázať na to, čo môžu mať nejakým spôsobom z nevyhnutnosti manželstva, keďže môžu myslieť na to, čo je zo sveta, ako sa páčiť svojim mužom.

#### *... sväté manželstvá sú veľmi zriedkavé*

12.14. Tu vyvstáva opodstatnená pochybnosť, či to povedal o všetkých vydatých ženách, alebo o takých, ktorých je toľko, že ich sotva možno všetky spočítať. Veď ani to, čo povedal o nevydatých ženách: *„Ktorá je nevydatá rozmýšľa o tom, čo je Pánove, aby bola svätá telom i duchom“ (1Kor 7, 34)*, sa nevzťahuje na všetky nevydaté ženy,

pretože sú známe „mŕtve“ vdovy, ktoré žijú v rozkošiach. Predsa však, čo sa týka rozdielu alebo vlastnosti nevydatých a vydatých žien, platí, že tak, ako je príliš zatraťeniahodná tá, ktorá sa síce zdržiava sobáša, teda veci povolenej, nezdržiava sa však rozkoš, smilstva, pýchy, zvedavosti alebo táravosti. Tak vzácná je vydatá žena, ktorá aj v samotnom plnení manželských povinností myslí len na to, ako sa páčiť Bohu, čím sa ozdobuje, *nie pozapletanými vlasmi, zlatom a perlami a drahými šatami, ale tým, čo pristane ženám, ktoré vyznávajú nábožnosť, dobrými skutkami* (1 Tim 2, 9 – 10). Veď takéto manželstvá nám na poučenie opisuje aj apoštol Peter. *Podobne, hovorí: ženy, nech sa podriaďujú svojim mužom, aby aj tí, čo neveria slovu, skrze skutky ženy bez slova mohli byť získaní, keď uvidia vašu bázeň a čisté skutky: nech sú nie ako tie, ktoré sa zvonku zdobia zapletaním vlasov, alebo ovešané zlatom, peknými šatami, ale ten človek skrytý vo vašom srdci v tej stálosti pokojného a skromného ducha, ktorý je vzácny aj pred Bohom. Lebo tak sa kedysi ozdobovali akési sväte ženy, ktoré dúfali v Pána a podriaďovali sa svojim mužom, ako Sára poslúchala Abraháma nazývajúc ho pánom, dcérami ktorej ste sa stali dobročinniac a nelakajúc sa žiadneho márneho strachu. Rovnako vy, muži, svorne a čisto žijúci s vašimi manželkami, tak ako slabšej a podriadenej nádobe im preukazujte úctu akoby spoludedičkám milosti a hľadte, aby vám nič neprekážalo vo vašich modlitbách* (1Pt 3, 1 – 7). Takíto manželia nerozmýšľajú o tom, čo je Pánove, ako by sa páčili Pánovi? Ale sú veľmi vzácní (kto by to popieral?), a pri tejto zriedkavosti sa temer všetci, ktorí sú takí, zosobášili, nie aby takými boli, ale už zosobášení sa takými stali.

## Pramene

- AMBROSIUS MEDIOLANENSIS. *Epistolae*. MPL 16. Paris : Migne, 1845.  
AUGUSTINUS, Aurelius. *Retractationes*. CSEL 36. Vienna : F. Tempsky, 1902.  
AUGUSTINUS, Aurelius. *De bono coniugali liber unus*. CSEL 41. Vienna : F. Tempsky, 1900.

## Literatúra

- BRODŇANSKÁ, Erika. *Gregor z Nazianzu. Proti ženám, čo sa príliš kráľia*. In PANCZOVÁ, Helena (ed.). *O nepravej ženskej kráse*. Bratislava : Dobrá kniha, 2007, s. 129 – 144.  
BRODŇANSKÁ, Erika. „Predmanželská náuka“ Gregora z Nazianzu. In *Teologický časopis*, 2009, roč. 7, č.2, s. 43 – 52.  
CLARK, Elizabeth, Ann. *St. Augustustine on Marriage and Sexuality*. Washington : The Catholic University of America Press, 1996.  
CLARK, Elizabeth, Ann. „Adam’s Only Companion“: Augustine and the Early Christian Debate on Marriage. In *Recherches Augustiniennes XXI*, 1986, č. 1, s. 139 – 162.  
<https://doi.org/10.1484/J.RA.5.102318>  
HAMMAN, Adalbert, Gautier. *La vita quotidiana nell’Africa di s. Agostino*. Milano : Jaca Book, 1989.  
HIERONYMUS. *Adversus Jovinianum*. MPL 23. Paris : Migne, 1883.  
KATRENIČOVÁ, Anabela. *Virgo, uxor, vidua. Panenstvo, manželstvo a vdovstvo v učení Aurélie Augustína*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2021.

MORIONES, Francisco. *Teología de San Agustín*. Madrid : Biblioteca de Autores Cristianos, 2004.  
OTTEN, Willemien. Augustine on marriage, monasticism, and the community of the Church.

In *Theological Studies*, 1998, č. 59, s. 385 – 405. <https://doi.org/10.1177/004056399805900301>  
SCHAFF, Philip. *Nicene and Post-Nicene Fathers First Series, Volume 3*. Buffalo, NY : Christian Literature Publishing Co, 1887. Dostupné na internete: <<http://www.newadvent.org/fathers/1309.htm>> [23. 11. 2020]

*Sväté písmo*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007.

TRAPÈ, Agostino. Introduzione. In *Sant'Agostino. La dignità del matrimonio*. Roma: Città Nuova, 1978, s. 3 – 7.

## SUMMARY

The moral principles of the married couples in saint Augustine's treatise  
*De bono coniugali liber unus*

The treatise of Saint Augustine, bishop of Hippo, intituled *De bono coniugali (On the Good of Marriage)* is not large in its entirety nevertheless it tends our attention by its content. That is why Saint Augustine presents the unique dogmatist and at the same time moralistic view on the topic of marriage, which did not have, at the time, the analogy in the patristic literature. The marriage as the union of man and woman was from the beginning viewed as the base of the human society of any religion. Saint Augustine in his teaching concerning the marriage uses the common laws of his time for his purposes, but on the other hand, he fulfils the notion of marriage with the new content. For him the marriage is good, not only the social necessity. The Christianity brings to the marriage the new aspect by giving to it the character of the sanctity and inviolability. Jesus Christ himself proclaimed these representative marks of the marriage when he participated on the marriage in Cana of Galilee and when he announced that the man could not violate the alliance once united by God. The Apostles in their letters confirmed the same attitude and they caused the public outrage in the Judaic society. The marriages were united with the goal of the procreation of the legitimate offspring but its absence, according to Saint Augustine, did not make the obstacle of the sanctity and the purpose of the marriage. The Church in the confrontation with the pagan customs and traditions, or the sinful concupiscence of the man, well maintained the observation of the sacrament of the marriage, which provides with the new content. That is why the marriage became the sacred union based on the norm of the inviolability, the equality of both spouses, on the procreation of the offspring and on mutual fidelity. By these rules the Church helped the women to gain the more dignify position in the society than was given to her by the roman legislative.

The bishop of Hippo ceases to understand the marriage and virginity as two opposites states of life, where one needs to recede the other one. In fact, both of them, the marriage and the virginity as well, represent the good, one bigger than other, but good. At the same time, Saint Augustine does not see the marriage and lust as two evils; where the second one is worst, but he insists that the marriage and the chastity are two goods, where the second one is better.

Saint Augustine in his dissertation characterizes the marital union as a good, which is caused by the human nature and which is essentially oriented to the good of the other person. To be accomplished it needs to enter into the social relation based on the mutual friendship. In the natural level Saint Augustine pronounces, that the friendship is the main good of the marriage. At the same time he expresses, that the man and woman are not the foreign beings because the woman was created from the man and she became his equal partner. Although, because of the original sin, she musts to be subordinated to the man. Saint Augustine

in his thoughts pronounces without any doubts, that the natural good of marriage consists in the sincere love of the spouses. From the natural copulation of the man and woman appears the offspring, which should be, according our bishop of Hippo, the only honest reason of the marital cohabitation. In this point Saint Augustine proclaims the wickedness of the copulation of the man and woman, that is caused by its corporality, and on the other hand he endorses the offspring as the second good of the matrimony. God gave to the first couple the blessing in the form of the commandment to increase and fulfill the earth, but their corporeity became the consequence of their punishment as they committed a sin. So, it is why the corporal intercourse must be, it itself, the consequence of the sin as well. That is the reason why Saint Augustine in his work presents the various thoughts and ideas how the people could have the offspring without the copulation. If they had not committed the sin, they would receive the children from the God as a gift even without the sexual intercourse.

The mutual marital fidelity becomes for Saint Augustine one of the basic fundaments of the matrimony and one of its goods. The fidelity requires to be mutual, so the both spouses are in the same way obliged to observe it. Saint Augustine does not understand the marital fidelity only in its strict meaning, as the observation of the fidelity in the matrimonial bed, but he extends its significance, and he speaks primarily about the fidelity in the respect and the devotion. The fidelity itself could cause the sacral character of the marriage. The spouses in their mortal bodies become saint and sanctify themselves if they observe the fidelity toward themselves and toward God. At least, the matrimony for Saint Augustine represents a kind of protection as fidelity defends the spouses to commit adultery or fornication.

Saint Augustine in his essay proclaims that the marriage is the good which consists on the three principles: on the procreation of the offspring, on the sacrament and finally on the inviolability of the marriage. According to the laws of his time he accents, as well, the moral principles of the spouses but he reinforces the marriage with the new property, which is the sacraments of marriage that gives to the marriage almost the divine character. This is how Saint Augustine forms the concept of the marriage, which is fully accepted by the Catholic Church from its beginning till nowadays, and which finds its reflection also in the profane society.

Mgr. Mgr. Anabela Katreničová, Ph.D.; Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach  
Filozofická fakulta; Katedra klasickej filológie  
SK-04001 Košice; Moyzesova 9  
e-mail: <anabela.katrenicova@upjs.sk>  
ORCID: 0000-0002-9487-2285